

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового
права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Актуальні проблеми господарського права»

на тему:

**„Мораторій на задоволення вимог кредиторів:
проблеми застосування”**

Студентки 1 курсу групи ПРм - 12
Галузь знань 0304 «Право»
Спеціальність 8.03040101 «Правознавство»
Захарко Х.Є.
Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Загальні положення мораторію на задоволення вимог кредиторів.....	5
1.1. Інститут мораторію.....	5
1.2. Сфера дії мораторію на задоволення вимог кредиторів.....	8
Розділ 2. Правові позиції судових палат Верховного суду України щодо мораторію на вимоги поточних кредиторів.....	11
2.1. Історія регулювання процедури мораторію.....	11
2.2. Позиції судових палат Верховного суду щодо мораторію.....	14
Розділ 3. Проблемні аспекти щодо мораторію на задоволення вимог Кредиторів.....	17
3.1. Характерні вимоги, на які поширюється мораторій.....	17
3.2. Поширення мораторію на третіх осіб: поручителів, гарантів, страховиків.....	18
3.3. Позовна давність у період дії мораторію на задоволення вимог кредиторів.....	22
Висновок.....	26
Список використаних джерел.....	29

Вступ

Актуальність теми. Сьогодні однією з найбільш актуальних проблем є тлумачення та застосування норм, що регулюють мораторій на задоволення вимог кредиторів. Існуюча в Україні практика застосування норм законодавства, що визначають порядок введення мораторію на задоволення вимог кредиторів породжує чимало проблем і запитань як у безпосередніх учасників цих процесів, так і в інших фахівців, так чи інакше причетних до цього. Проблемою є недосконалість існуючих норм Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», які стосуються мораторію, а також їх суперечливий характер по відношенню до інших норм діючого законодавства України. І лише системний аналіз законодавства про банкрутство та практики його застосування може дати уявлення про справжній зміст «мораторію».

Слід зазначити, що проблему застосування мораторію на задоволення вимог кредиторів було раніше досліджено такими науковцями як В.С. Щербина, К. Шмиттгофф, Г. Шершневич, С. Варгіч, однак більшість їх пропозицій щодо удосконалення законодавства застосовано так і не було.

Метою роботи є дослідження проблем застосування мораторію на задоволення вимог кредиторів.

Завданнями є:

- розкрити поняття мораторію;
- розкрити позиції Верховного суду України щодо мораторію;
- охарактеризувати поширення мораторію на третіх осіб: поручителів, гарантів, страховиків;
- розглянути позовну давність у період дії мораторію на задоволення вимог кредиторів.

Предметом дослідження слід вважати нормативно-правові акти України та практика їх застосування, наукові погляди, ідеї, концепції науковців у сфері дослідження проблем застосування мораторію на задоволення вимог кредиторів.

Структура курсової роботи. Курсова робота складається із вступу, трьох розділів, висновку та списку використаних джерел. Курсова робота розміщена на тридцятисторінках.

РОЗДІЛ 1.

Загальні положення мораторію на задоволення вимог кредиторів

1.1. Інститут мораторію

В світлі останніх подій в Україні варто по-новому поглянути на інститут мораторію та можливості його застосування для ефективного врегулювання відносин. Так, у разі виникнення неординарних ситуацій (надзвичайні події, введення воєнного стану) звичайні засоби регулювання не здатні ефективно впорядкувати правовідносини. А тому виникає необхідність застосування особливих правових засобів. До таких неординарних засобів відноситься й мораторій. Мораторій має тісний зв'язок з відповідальністю за порушення зобов'язання. Необхідно розмежовувати обставини непереборної сили, внаслідок яких настає неможливість виконання договору, і мораторій, який здатний викликати лише відстрочку виконання зобов'язань, але не анулювати їх. На відміну від обставин непереборної сили, які є фактичними обставинами, що викликають неможливість виконання зобов'язання, мораторій є юридичною обставиною.

В законодавстві України мораторій розуміється як тимчасове відстрочення виконання зобов'язань або заборона вчинення певних дій, що вводиться уповноваженим органом державної влади в певній частині або на всій території країни, для певної категорії або для всього населення країни з підстав, що прямо передбачені законом та пов'язані з настанням надзвичайних обставин.

Варто зазначити, що діє ряд мораторіїв і на міжнародному рівні. Так, у 1977 р. учасниками Договору про Антарктику 1959 р. був оголошений мораторій на промислову розвідку і розробку в цьому регіоні мінеральних ресурсів до укладення міжнародної угоди про юридичний режим їх експлуатації. 18 грудня 2007 року Генеральна асамблея ООН прийняла Резолюцію 62/149 «Мораторій на застосування смертної кари». Але Резолюція Генеральної асамблеї ООН має рекомендаційний характер, тому кожна із

держав самостійно вирішує питання про необхідність введення мораторію на застосування смертної кари. Мораторій на виконання смертних вироків в Україні уперше почав діяти в 1995 році, а згодом і взагалі було скасовано смертну кару.

В національному праві мораторій зазвичай вводиться окремим нормативно-правовим актом. Залежно від того, поширюється мораторій на всі зобов'язання або тільки на деякі їх види, або на окремі категорії осіб, він поділяється на загальний та спеціальний.

Загальний мораторій оголошується, коли зважаючи на суспільні лиха (війна, епідемічна хвороба), тимчасово зупиняється дія чинних законів про зобов'язання і всім жителям країни відстрочуються їхні борги. В незалежній Україні загальний мораторій не оголошувався. Але за часів царської Росії Указом від 15 січня 1832 р. жителям північних і південно-західних губерній, які найбільше постраждали від польського повстання, були даровані "деякі пільги щодо судових строків і боргових платежів". Спеціальним, зокрема, є мораторій на задоволення вимог кредиторів, що застосовується в процедурі банкрутства, мораторій на закриття загальноосвітніх навчальних закладів державної і комунальної форм власності та інші.

Також залежно від території дії мораторію розрізняють місцевий та всеукраїнський мораторій. Місцевий мораторій поширює свою дію на частину території країни. Зокрема, в 2012 році в Одесі діяв мораторій на розміщення тимчасових споруд та засобів пересувної мережі для здійснення підприємницької діяльності. Крім того, діє ряд мораторійних законів, які поширюють свою дію на всю територію України: ЗУ «Про мораторій на відчуження майна, яке перебуває у володінні Федерації професійних спілок України», ЗУ «Про мораторій на відчуження від редакцій державних та комунальних засобів масової інформації приміщень та майна», ЗУ «Про мораторій на зміну цільового призначення окремих земельних ділянок рекреаційного призначення в містах та інших населених пунктах», ЗУ «Про введення мораторію на ліквідацію та реорганізацію закладів охорони здоров'я»,

ЗУ «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна», мораторій на відчуження земель сільськогосподарського призначення (згідно з п.15 перехідних положень Земельного кодексу України) та інші.[7,48-56]

1.2. Сфера дії мораторію на задоволення вимог кредиторів

Мораторій на задоволення вимог кредиторів - азупинення виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), термін виконання яких настав до дня введення мораторію, і припинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосованих до дня введення мораторію[9,111-1114].

Загалом можу сказати,що мораторій на задоволення вимог кредиторів вводиться одночасно з апорушенням провадження у справі про банкрутство, про що зазначається в ухвалі господарського суду. Ухвала є підставою для зупинення виконавчого провадження. Про запровадження мораторію розпорядник майна повідомляє органи державної виконавчої служби за місцезнаходженням (місцем проживання) боржника та знаходженням його майна[11,264].

Можу сказати, що протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів: забороняється стягнення на підставі виконавчих та інших документів, що містять майнові вимоги, у тому числі на предмет застави, за якими стягнення здійснюється в судовому або в позасудовому порядку відповідно до законодавства, крім випадків перебування виконавчого провадження на стадії розподілу стягнутих з боржника грошових сум (у тому числі одержаних від продажу майна боржника), перебування майна на стадії продажу з моменту оприлюднення інформації про продаж, а також у разі звернення стягнення на заставлене майно та виконання рішень у немайнових спорах[11,265].

В чинному законодавстві України зазначено,що дія мораторію на задоволення вимог кредиторів не поширюється на вимоги поточних кредиторів; на виплату заробітної плати та нарахованих на ці суми страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування; відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю громадян; на виплату авторської винагороди, аліментів, а також на вимоги за виконавчими

документами немайнового характеру, що зобов'язують боржника вчинити певні дії чи утриматися від їх вчинення[10,117].

Дія мораторію не поширюється на задоволення вимог кредиторів у разі одночасного задоволення вимог кредиторів у процедурі розпорядження майном керуючим санацією згідно з планом санації або ліквідатором у ліквідаційній процедурі в порядку черговості, встановленому Законом[3].

Стягнення грошових коштів за вимогами кредиторів за зобов'язаннями, на які не поширюється дія мораторію, провадиться з рахунку боржника в установі банку. Контроль за такими стягненнями здійснює арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор)[9,76].

Звернення стягнення на майно боржника за вимогами, на які не поширюється дія мораторію, здійснюється виключно за ухвалою господарського суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство боржника.

Як зазначено в нормативно правових актах для врегулювання вимоги поточних кредиторів і вимоги інших кредиторів, на які не поширюється дія мораторію, та порядок примусового задоволення таких вимог можна розглядати такий механізм: стягнення на майно боржника за цими вимогами повинно здійснюватися виключно за ухвалою господарського суду, в якій зазначається сума стягнення, розрахунковий рахунок боржника, конкретне майно, на яке буде звернено стягнення та інші умови примусового задоволення таких вимог. Якщо їх задоволення буде істотно перешкоджати відновленню платоспроможності боржника або реалізації плану санації, господарський суд визнає зазначені вимоги конкурсними та включає їх до реєстру вимог кредиторів.

Відносини, пов'язані із задоволенням вимог, строк виконання яких не настав на момент порушення справи про банкрутство. Задоволення таких вимог кредиторів «заганяє» боржника ще в більшу боргову прірву: коли в один день пасив боржника «роздувається» на штучно створену кредиторську заборгованість[8]. З іншого боку, не припустимо таких кредиторів ставити в край невідне та незахищене становище. аДля забезпечення балансу інтересів

в роботі обґрунтовується надання кредиторам права заявляти свої непрострочені вимоги у процедурі банкрутства з певними особливостями. Такі вимоги повинні підлягати окремому обліку в реєстрі вимог кредиторів. На них не повинні поширюватися наслідки незаявлення вимог у розумінні їх автоматичного припинення (погашення)[8]. Метою окремого обліку таких вимог у реєстрі повинно бути надання останнім права приймати участь у зборах кредиторів та у випадку обрання – у комітеті кредиторів при затвердженні плану санації. Саме тому такі кредитори повинні мати право клопотати перед судом, який розглядає питання щодо затвердження плану санації, про визнання їх вимог такими, що умовно настали, якщо проект плану санації ставить під загрозу задоволення їх вимог у майбутньому, при настанні строку виконання[13].

Розділ 2.

Правові позиції судових палат Верховного суду України щодо мораторію на вимоги поточних кредиторів

2.1. Історія регулювання процедури мораторію

Процедура мораторію (від латинського «moratorius») відома ще з римського права, в якому за особливим рескриптом імператора боржник, який через нещасний збіг обставин став неплатоспроможним, за особливого вияву співчуття правителя надавалося відстрочення зобов'язань щодо повернення боргів. Цей субінститут конкурсного права має глибоке історичне коріння в правових системах як зарубіжних країн, так і України.

1.07.92 набув чинності закон «Про банкрутство», згідно з яким, зокрема, суб'єктами банкрутства були лише юридичні особи. На той час інституту професійних арбітражних керуючих не існувало, а функції розпорядника майна виконували кредитори (які зазвичай не мали знань, необхідних для проведення ліквідаційної процедури)[13]. Можна сказати, що не передбачалось і спеціальних механізмів, пов'язаних із зупиненням виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), термін виконання яких настав на час порушення справи про банкрутство, а також припинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів).

30.06.99 була прийнята нова редакція закону, який отримав назву «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (набрав чинності 1.01.2000). Залишаючись дуже далеким від досконалості, він усе ж усунув чимало недоліків свого попередника, зокрема заснував субінститут конкурсного права — мораторій на задоволення вимог кредиторів[13]. Так, ч.4 ст.12 закону передбачалося, що «мораторій на задоволення вимог кредиторів не поширюється на

виплату заробітної плати, аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю громадян, авторської винагороди, а також на задоволення вимог кредиторів, що виникли у зв'язку з зобов'язаннями боржника в процедурах розпорядження майном боржника та санації»[3].

Якщо говорити про правовий статус кредиторів, то тривалий час вони не поділялися на конкурсних і поточних, і тільки зі змінами, внесеними 7.03.2002 (набрали чинності 13.07.2002), кредиторів поділили на тих, чиї вимоги виникли до порушення провадження у справі про банкрутство (конкурсні), і, відповідно, — після (поточні). Статус кредитора у справі про банкрутство став визначати характер його вимоги до боржника, її забезпеченість, час виникнення зобов'язання й соціальну значущість інтересу, що захищається.

Тоді ж було викладено в новій редакції ст.12 закону. Зокрема, абз.1 ч.6 цієї статті передбачав, що «дія мораторію на задоволення вимог кредиторів не поширюється на виплату заробітної плати, аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю громадян, авторської винагороди, а також на вимоги кредиторів, які виникли після порушення провадження у справі». Таким чином, було закріплено правило, за яким дія мораторію поширювалася лише на задоволення вимог конкурсних кредиторів.

3.04.2003 законодавець в абз.1 ч.6 ст.12 закону виключив слова «а також на вимоги кредиторів, які виникли після порушення провадження у справі» (зміни набрали чинності 31.05.2003). Саме з цього моменту в науковій літературі й судовій практиці почали формуватися неоднозначні погляди стосовно інтерпретації волі законодавця, матеріалізованої в нормі права. Хоча підстав для цього не було, оскільки поняття мораторію не змінювалось[3].

Одні вчені та юристи-практики в цьому побачили тільки бажання технічно впорядкувати структуру норм закону. Адже після запровадження поділу кредиторів на конкурсних і поточних стало

очевидним, що мораторій діє лише стосовно конкурсної заборгованості.

Інші вчені-юристи сприйняли таке виключення як встановлення заборони на задоволення вимог усіх кредиторів протягом дії мораторію, безвідносно до часу виникнення таких вимог.

18.01.2013 набрала чинності в повному обсязі нова редакція закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (ухвалений 22.12.2011), положеннями ч.5 ст.19 якого передбачено, зокрема, що «дія мораторію на задоволення вимог кредиторів не поширюється на вимоги поточних кредиторів»[3].

Про те, що новою редакцією закону врегульовано правовідносини, пов'язані із застосуванням мораторію на задоволення вимог саме конкурсних кредиторів, наголошується і в п.15 інформаційного листа Вищого господарського суду від 28.03.2013 №01-06/606/2013[5].

Згідно з п.1¹ розд.Х закону (нова редакція) його положення застосовуються господарськими судами під час розгляду справ про банкрутство, провадження в яких порушено після набрання ним чинності. Також застережені спеціальні правила переходу від використання попереднього варіанту закону до застосування його нової редакції. Відповідні особливості перехідного періоду додатково роз'яснено, зокрема в п.40 інформаційного листа ВГС від 28.03.2013 №01-06/606/2013[5].

Здавалося, законодавець нарешті поставив крапку в цьому питанні. Проте в судовій практиці такий розділовий знак ставити ще зарано.

2.2. Позиції судових палат Верховного суду України щодо мораторію

Судові палати ВСУ у адміністративних і господарських справах ніяк не можуть узгодити свої правові позиції щодо застосування приписів абз.4 ч.4 ст.12 закону, а саме: чи поширюється мораторій на вимоги поточних кредиторів?

Так, у постанові від 26.02.2013 №21-34а12 Судова палата в адміністративних справах ВСУ дійшла, зокрема, таких висновків. Відповідно до стст.1, 12 закону мораторій на задоволення вимог кредиторів — це зупинення виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), термін виконання яких настав до дня введення мораторію, а також припинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів застосованих до прийняття рішення та введення мораторію[5].Протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів не нараховується неустойка (штраф, пеня), не застосовуються інші санкції за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів[8, 112-114]Наведені норми регулюють відносини, які виникли між боржником і кредиторами у зв'язку з неспроможністю першого виконати після настання встановленого строку свої зобов'язання. Ці положення спрямовані на відновлення платоспроможності боржника або його ліквідацію з метою вжиття заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів.

З порушенням провадження у справі про банкрутство не пов'язується завершення підприємницької діяльності боржника, він має право укладати угоди, у нього можуть виникати нові зобов'язання[13]. Виходячи з наведеного, палата дійшла висновку, що дія мораторію поширюється тільки на задоволення вимог конкурсних кредиторів.

Що ж стосується зобов'язань поточних кредиторів, то, на думку «адміністративників», за цими зобов'язаннями нараховується неустойка

(штраф, пеня) та застосовуються інші санкції за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків та зборів (обов'язкових платежів).

Іншої позиції дотримується Судова палата у господарських справах ВС. Наприклад, у постанові від 1.10.2013 №3-27гс13[5] На її думку, ч.4 ст.12 закону встановлено загальну заборону на нарахування штрафу й пені протягом часу дії мораторію на задоволення вимог кредиторів, а її зміст не обмежується припиненням заходів забезпечення конкурсних вимог. Тому протягом дії мораторію неустойка за невиконання поточних грошових зобов'язань не нараховується[3].

Аргументуючи свою позицію, палата зазначила, зокрема, що положення ч.4 ст.12 встановлює загальну заборону на нарахування штрафу й пені впродовж часу дії мораторію на задоволення вимог кредиторів. При цьому зміст цієї заборони не пов'язаний з визначенням поняття мораторію та не обмежений ним. Відповідно, неустойка за невиконання грошових зобов'язань не нараховується внаслідок прямої заборони в законі безвідносно до часу їх виникнення.

Крім того, на думку «господарників», не може розглядатися питання про поширення чи непоширення мораторію на ненараховану неустойку, оскільки закон відкидає можливість виникнення та існування відносин нарахування неустойки боржникові, стосовно якого діє мораторій, уведений при провадженні справи про його банкрутство.[9, 28-30]

Зі змісту закону випливає, наголошує судова палата, що боржник повинен виконувати зобов'язання, котрі виникли після введення мораторію, але пеня та штраф за їх невиконання або неналежне виконання не нараховуються, за винятком випадків, які можуть бути встановлені спеціальними нормами законодавства[3].

До речі, на спільному засіданні судових палат в адміністративних та господарських справах ВС, розглянувши адмінсправу №21-224а13, судді найвищого судового органу поширили дію мораторію на вимоги поточного кредитора, задовольнивши позов Пенсійного фонду до банку

про стягнення штрафу за несвоєчасне повернення коштів на рахунок фонду. При цьому стосовно фінансової установи діяв мораторій, який було введено Національним банком відповідно до приписів ст.85 закону «Про банки та банківську діяльність» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин)[13]. Ця норма врегульовує відповідні питання аналогічно тому, як це зроблено у ч.4 ст.12 закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (у редакції, яка діяла до 18.01.2013)[3].

Розділ 3.

Проблемні аспекти мораторію на задоволення вимог кредиторів

3.1. Характерні вимоги, на які поширюється мораторій

Мораторій поширюється на зобов'язання, які є грошовими або пов'язаними зі сплатою податків та зборів. При цьому грошовим зобов'язанням визнається зобов'язання боржника заплатити кредитору певну грошову суму відповідно до цивільно-правового договору та на інших підставах, передбачених цивільним законодавством України (ст. 1 Закону про банкрутство)[2].

Отже, мораторій не поширюється на вимоги, які мають не грошовий характер. Прикладом такої не грошової вимоги може слугувати віндикаційна вимога кредитора. Крім того, такі не грошові вимоги можуть мати не лише речовий, а й зобов'язально-правовий характер (наприклад, вимога поставити товар, виконати роботи, надати послуги). Таким чином, не грошові вимоги мають задовольнятися боржником. У випадку їх невиконання, кредитор може вимагати їх примусового виконання в судовому порядку.

Мораторій не поширюється й на інші вимоги, які не є цивільно-правовими або ж пов'язаними зі сплатою податків та зборів. Зазначимо, що це не завадило ВГС України дійти висновку, що мораторій поширюється на вимоги щодо стягнення фінансових санкцій за порушення норм антимонопольного, банківського, валютного законодавства, законодавства про цінні папери, про ціноутворення тощо.[8]

3.2. Поширення мораторію на третіх осіб, а саме: поручителів, гарантів, страховиків

Деякі науковці вважають, що мораторій на задоволення вимог кредиторів за певних умов поширюється не лише на неплатоспроможного боржника, а й на третіх осіб [7,112-115]. Це пояснюється правилом, відповідно до якого мораторієм визнається припинення заходів, що застосовувалися до прийняття рішення про введення мораторію та спрямовувалися на забезпечення виконання зобов'язань боржника (ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом») [1]. Але складається ситуація, в якій не можна тлумачити норми закону буквально.

Навряд чи законодавець дійсно мав на увазі, щоб з дня введення мораторію автоматично припинялись порука, гарантія третіх осіб чи застава майнового поручителя, які забезпечують зобов'язання неплатоспроможного боржника. Адже в такому випадку мораторій слугував би поліпшенню фінансового становища не неплатоспроможного боржника, а осіб, які несуть разом із ним солідарну відповідальність.

Не узгоджується припинення мораторієм зобов'язань і з тимчасовим характером такого мораторію. Також слід зазначити, що процедура банкрутства – є спеціальною процедурою, яка як застосовується, так і стосується лише вичерпного кола осіб. Так, статтею 1 ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [1] визначений вичерпний перелік учасників, заінтересованих осіб та сторін у процедурі банкрутства, а саме: – сторони у справі про банкрутство – кредитори (представник комітету кредиторів), боржник (банкрут); – учасники провадження у справі про банкрутство – сторони, арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор), власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, а також у випадках, передбачених цим Законом, інші особи, які беруть участь у провадженні у справі про банкрутство, Фонд державного майна України, державний орган з питань банкрутства, представник органу місцевого самоврядування, представник працівників боржника, уповноважена особа акціонерів або учасників товариств з обмеженою чи додатковою

відповідальністю; – заінтересовані особи стосовно боржника – юридична особа, створена за участю боржника, керівник боржника, особи, що входять до складу органів управління 39 боржника, головний бухгалтер (бухгалтер) боржника, у тому числі і звільнені з роботи за рік до порушення провадження у справі про банкрутство, а також особи, які знаходяться у родинних стосунках із зазначеними особами та підприємцем (фізичною особою) — боржником, а саме: подружжя та їх діти, батьки, брати, сестри, онуки.

Для цілей цього Закону заінтересованими особами стосовно керуючого санацією чи кредиторів визнаються особи в такому ж переліку, як і заінтересовані особи стосовно боржника. Виходячи із цього, можна зробити висновок, що особи, які мають статус поручителів, гарантів, страховиків або майнових поручителів, у процедурі банкрутства не беруть участі, не є сторонами по справі, а також заінтересованими особами – внаслідок чого мораторій на задоволення вимог кредиторів до кола таких осіб не може бути застосований. Вищий господарський суд України у своєму листі зазначив, що «мораторій поширюється на всі види забезпечення виконання зобов'язань неплатоспроможного боржника щодо якого порушено справу про банкрутство»[5].

Мораторій, зокрема, зупиняє заходи звернення стягнення на заставлене майно та майно, яке знаходиться у податковій заставі, виконання зобов'язання боржника його поручителем, гарантом, страховиком тощо» [5].

Але такі висновки суперечать діючому законодавству України. Так, наприклад, ст. 553 Цивільного Кодексу України визначено: «За договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником»[2].

Процедура банкрутства, в першу чергу, визначає неспроможність боржника виконати свої зобов'язання, а невиконання зобов'язання – це порушення свого обов'язку у цивільних правовідносинах. Зупинення реалізації заходів забезпечення виконання зобов'язань з першого погляду виглядає досить логічним й навіть дає певний позитивний результат. Адже у випадку, коли б

солідарний боржник (поручитель, гарант) був зобов'язаний сплатити борг та сплатив би його після порушення провадження у справі про банкрутство та введення мораторію, він би отримав право регресу до неплатоспроможного боржника. При цьому ця регресна вимога була б поточною й не підпадала б під дію мораторію. Зазначена ситуація могла б призвести до пріоритетного задоволення вимог одного з конкурсних кредиторів. Але теж саме пріоритетне задоволення вимог конкурсного кредитора може бути здійснено на підставі абз.4 п 5.3 Рекомендації Президії ВГСУ «Про деякі питання практики застосування Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» № 04-5/1193 від 04.06.2004 [4].

Разом з тим вимоги кредитора в процедурі розпорядження майном можуть бути задоволені третьою особою в порядку, передбаченому статтею 528 Цивільного Кодексу України [2]. У цьому випадку до третьої особи права кредитора і застосовуються положення статей 512, 519 ЦК України [2], що вже є порушенням принципу рівномірності та справедливого погашення вимог усіх конкурсних кредиторів боржника.

Негативним наслідком тлумачення мораторію як зупинення реалізації забезпечення зобов'язання є і наступна ситуація. Уявімо, що банк надав значний кредит підприємству, яке не в змозі забезпечити його повернення своїми активами. Кредит наданий підприємству, оскільки за нього поручилось інше підприємство, платоспроможність якого не ставиться під сумнів. Для забезпечення кредиту укладено або договір поруки, або застави майна платоспроможного підприємства. Боржник кредит вчасно не повернув. Більше того, з огляду на свій незадовільний фінансовий стан, він подав заяву про порушення провадження у справі про власне банкрутство.

Тепер проаналізуємо становище банку. Від свого боржника суму кредиту отримати неможливо – заважає мораторій. Задоволення вимог поручителем (або ж майновим поручителем) теж зупиняється. Банк все ще сподівається на отримання коштів після припинення дії мораторію. Так, після ліквідації боржника у процедурі банкрутства банк знову пред'являє вимоги до поручителя. Однак тут йому нагадують про акцесорний характер забезпечення

виконання зобов'язань, які припиняються з припиненням основного зобов'язання. Основне зобов'язання неплатоспроможного боржника припинено («погашено у зв'язку з недостатністю майна» відповідно до термінології Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом [1]), або ж припинено у зв'язку з припиненням юридичної особи – боржника за відсутності його правонаступника – ст. 609 ЦК України [2]).

Отже, припинено й зобов'язання поруки чи застави майна майнового поручителя. Як бачимо, проілюстрована ситуація повністю нівелює значення заходів забезпечення виконання зобов'язань. Єдиним виходом з даної ситуації вбачається внесення змін до законодавства й встановлення правила про те, що забезпечення зобов'язання не припиняється у випадку ліквідації боржника в процедурі банкрутства.

3.3. Позовна давність у період дії мораторію на задоволення вимог кредиторів

Останнім часом дедалі більших обертів набуває дискусія з питання режиму строків позовної давності під час дії мораторію на задоволення вимог кредиторів, впровадженого у зв'язку із порушенням справи про банкрутство.

Окремі фахівці вважають правильною тезу про те, що перебіг строків позовної давності під час дії мораторію на задоволення вимог кредиторів, введеного у зв'язку із порушенням справи про банкрутство, зупиняється.

При цьому вони посилаються на п. 2 ст. 263 ЦК України, згідно з яким перебіг позовної давності зупиняється у разі відстрочення виконання зобов'язань (мораторій) на підставах встановлених законом [2].

Здавалось би, що у вказаній нормі все достатньо зрозуміло. Є слово мораторій, значить йде обов'язкове зупинення перебігу строків позовної давності. Однак, аби правильно вирішити це питання, слід акцентувати увагу саме на тому факті, що в нашому випадку йдеться про мораторій на задоволення вимог кредиторів, уведений у зв'язку із порушення провадження у справі про банкрутство.

Однією із актуальних проблем з цього приводу є тлумачення та застосування норм, які регулюють мораторій на задоволення вимог кредиторів.

Причина полягає в тому, що майже кожне положення Закону "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", яке стосується мораторію в справі про банкрутство, не можна розуміти буквально [3].

При вирішенні того чи іншого питання необхідний системний аналіз законодавства у цій сфері, практики його застосування та історії розвитку. І тільки такий системний підхід може дати уявлення про справжній зміст поняття "мораторій".

На жаль, у Цивільному кодексі відсутнє правове визначення поняття "мораторій". Слід зазначити, що у старому Цивільному кодексі УРСР, який був чинний до 1 січня 2004 р., була практично аналогічна норма[13]. Пунктом 2 ст.

78 ЦК УРСР передбачалося, що перебіг строків позовної давності зупиняється в силу встановленої законодавством Союзу РСР або УРСР відстрочки виконання зобов'язань (мораторію) [2].

Фактично норми п. 2 ст. 78 ЦК УРСР і п. 2 ст. 263 чинного Цивільного кодексу України аналогічні за правовим змістом. І в одному і в іншому випадку передбачена відстрочка виконання зобов'язань на підставах і умовах, встановлених законом. Із змісту п. 2 ст. 263 Цивільного кодексу України можна самостійно дійти висновку, що ж таке мораторій [2]. Так, згідно із зазначеною нормою ЦК України мораторій - це відстрочення виконання зобов'язання на підставах, встановлених законом.

Для подальшого з'ясування порушеного питання треба проаналізувати правовий зміст власне позовної давності, а також процедуру банкрутства, врегульовану Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом"[3].

Отже згідно із ст. 256 Цивільного кодексу України позовна давність - це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу. Загальний строк позовної давності встановлюється в три роки[2]. Перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила [2].

Таким чином, правовий аналіз зазначених норм дає право стверджувати, що обчислення строків позовної давності зупиняються в разі встановлення на законодавчому рівні ввідстрочки виконання зобов'язань, з метою продовження цього терміну після закінчення обставин, що спричинили відстрочку.

Отже, після закінчення відстрочки виконання зобов'язань кредитор не втрачає своє право на захист (вимогу до боржника), оскільки термін позовної давності не сплинув, а лише був зупинений.

Відповідно до ст. 1 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (далі - Закон) мораторій на задоволення вимог кредиторів - це зупинення виконання боржником грошових

зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), термін виконання яких настав до дня введення мораторію, і припинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосованих до прийняття рішення про введення мораторію [3].

Мораторій вводитьься з метою максимальної акумуляції активів боржника, для відновлення його платоспроможності або введення ліквідаційної процедури, повного чи часткового задоволення вимог кредиторів[13].

Відповідно до ч. 1 ст. 23 Закону з дня прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури строк виконання всіх грошових зобов'язань банкрута та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) вважається таким, що настав [3].

Ліквідатор зобов'язаний протягом п'яти днів із дня винесення постанови про визнання боржника банкрутом подати оголошення в офіційний друкований орган з інформацією про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури [3].

Отже, в разі винесення постанови про визнання боржника банкрутом всі без винятку кредитори, в яких право вимоги виникло в процесі розпорядження майном, санації чи ліквідації боржника, а також кредитори, в яких це право мало виникнути в майбутньому, має негайно заявити свої вимоги до боржника, оскільки в іншому випадку в силу ч. 5 ст. 31 Закону вимоги, заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, не розглядаються і вважаються погашеними[3].

Крім того, слід зазначити, що відповідно до ч. 2 ст. 264 Цивільного кодексу позовна давність переривається у разі пред'явлення особою позову до одного із кількох боржників, а також якщо предметом позову є лише частина вимоги, право на яку має позивач[2].

Введення мораторію на задоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство не обмежує кредитора у праві подання позову до суду [2]. У

випадку порушення провадження у справі про банкрутство і введення мораторію на задоволення вимог кредиторів, останнім, очевидно, слід негайно звертатись з позовом до суду за захистом своїх прав, а не чекати припинення (закінчення) провадження у справі про банкрутство, розраховуючи на зупинення перебігу термінів позовної давності. Лише отримавши судове рішення, кредитор надає своїм вимогам статус безспірних вимог.

Таким чином, ст. 262 ЦК України не зупиняє перебіг строку позовної давності за кредиторськими вимогами до боржника, стосовно якого порушена справа про банкрутство та введений мораторій на задоволення вимог кредиторів.

Висновок

Однією з найбільш актуальних проблем конкурсного процесу є тлумачення та застосування норм, що регулюють мораторій на задоволення вимог кредиторів. Причиною цьому є те, що майже кожне положення Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” від 14 травня 1992 р. № 2343-ХІІ (далі – *Закон про банкрутство*), яке стосується мораторію, не можна розуміти буквально. Лише системний аналіз законодавства про банкрутство, практики його застосування та історії розвитку може дати уявлення про справжній зміст поняття “мораторій”.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів - зупинення виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), термін виконання яких настав до дня введення мораторію, і припинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосованих до дня введення мораторію.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів вводиться одночасно з порушенням провадження у справі про банкрутство, про що зазначається в ухвалі господарського суду. Ухвала є підставою для зупинення виконавчого провадження. Про запровадження мораторію розпорядник майна повідомляє органи державної виконавчої служби за місцезнаходженням (місцем проживання) боржника та знаходженням його майна.

Протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів: забороняється стягнення на підставі виконавчих та інших документів, що містять майнові вимоги, у тому числі на предмет застави, за якими стягнення здійснюється в судовому або в позасудовому порядку відповідно до законодавства, крім випадків перебування виконавчого провадження на стадії розподілу стягнутих з боржника грошових сум (у тому числі одержаних від продажу майна боржника), перебування майна на стадії продажу з моменту оприлюднення інформації про продаж, а також у разі звернення стягнення на заставлене майно та виконання рішень у немайнових спорах; забороняється виконання вимог, на які поширюється мораторій;

не нараховується неустойка (штраф, пеня), не застосовуються інші фінансові санкції за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань із задоволення всіх вимог, на які поширюється мораторій;

зупиняється перебіг позовної давності на період дії мораторію;

не застосовується індекс інфляції за весь час прострочення виконання грошового зобов'язання, три проценти річних від простроченої суми тощо.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів застосовується до вимог кредиторів щодо відшкодування збитків, що виникли через відмову боржника від виконання правочинів (договорів) у процедурі санації, у порядку, передбаченому цим Законом.

Дія мораторію на задоволення вимог кредиторів не поширюється на вимоги поточних кредиторів; на виплату заробітної плати та нарахованих на ці суми страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування; відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю громадян; на виплату авторської винагороди, аліментів, а також на вимоги за виконавчими документами немайнового характеру, що зобов'язують боржника вчинити певні дії чи утриматися від їх вчинення.

Дія мораторію не поширюється на задоволення вимог кредиторів у разі одночасного задоволення вимог кредиторів у процедурі розпорядження майном керуючим санацією згідно з планом санації або ліквідатором у ліквідаційній процедурі в порядку черговості, встановленому цим Законом.

Стягнення грошових коштів за вимогами кредиторів за зобов'язаннями, на які не поширюється дія мораторію, провадиться з рахунку боржника в установі банку. Контроль за такими стягненнями здійснює арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор).

Звернення стягнення на майно боржника за вимогами, на які не поширюється дія мораторію, здійснюється виключно за ухвалою господарського суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство боржника. Дія мораторію припиняється з дня припинення провадження у справі про банкрутство.

Треба зазначити, що проаналізовано лише дві проблеми застосування мораторію на задоволення вимог кредиторів. Але все ж таки хочеться також

наголосити на існування і таких проблем як наприклад: закон про мораторій на відчуження державного майна. Він забороняє продаж держмайна і створює ситуацію, за якої при впровадженні процедури ліквідації продаж майна стає неможливим. Або інша ситуація: розпочата процедура санації (відновлення платоспроможності) затверджено план, згідно з яким управляючий санацією має розпродати майно, виникають проблеми при узгодженні із законом про виконавче провадження, згідно з яким арешти на майно банкрута не можуть бути анульовані. Результат невтішний: відповідно продавати знову ж таки нічого не можна.

Список використаних джерел

Нормативні джерела

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року, із наступними змінами та доповненнями / Відомості Верховної Ради України // [Електронний ресурс].

– Режим доступу:

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року, із наступними змінами та доповненнями / Відомості Верховної Ради України (ВВР) // [Електронний ресурс].- Режим доступу:

3. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992р. №2343-12 // Відомості Верховної Ради України.- 1992.

4. Рекомендації Президії ВГСУ «Про деякі питання практики застосування Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» № 04-5/1193 від 04.06.2004 р.;

5. Інформаційний лист ВГС України «Про деякі питання, пов'язані з введенням мораторію на задоволення вимог кредиторів згідно з Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» № 01-8/307 від 19 березня 2002 р.

6. Пригуза П.Д. Науковий практичний коментар Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» / П.Д. Пригуза.- Херсон: Видавництво «ТДС», 2014.- 304 с

Наукові та інші джерела

7. Щербина В.С. Господарське право: підручник / В.С. Щербина.- 5-те вид., перероб. і допов.-Юрінком Інтер, 2012.- 600 с.

8. Пляшечник Я. О. Застосування мораторію на задоволення вимог кредиторів при проведенні процедур банкрутства в Україні / Я. О. Пляшечник // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. - 2011. - Вип. 15. - С. 37-44

9. Джунь В. Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні. - К., 2000. - 115 с.

10. Малюська Д.М. Мораторій на задоволення вимог кредиторів / Д.М. Малюська // Вісник Університету банківської справи НБУ.- 2015.- №6.- С. 117-119
11. Вінник О.М. Господарське право: підручник / О.М. Вінник.- 6-те вид., перероб. і допов.-Юрінком Інтер, 2014.- 358 с.
12. Смолин Г.В. Господарське право: підручник /Г.В. Смолин.- 4-те вид., перероб. і допов.-Юрінком Інтер, 2015.- 476 с.
13. Літошенко О. С. Мораторій на задоволення вимог кредиторів / О. С. Літошенко // Правове регулювання економіки : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана", Юридичний ф-т ; редкол.: В. Ф. Опришко (головн. ред.) [та ін.]. – Київ : КНЕУ, 2015. – Вип. 14. – С. 284–293.